

راهبردهای برنامه‌ریزی، جهت‌دستیابی به توسعه پایدار گردشگری با استفاده از تکنیک SWOT (مطالعه موردی: روستای ایبانه)

بهمن کارگر

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۳/۲/۲۴

تاریخ دریافت مقاله: ۹۲/۱۱/۱۸

*****

چکیده

گردشگری روستایی از جمله انواع گردشگری است که هر روز مشتاقان بیشتری می‌یابد و انتظار می‌رود نقاط روستایی در آینده به یکی از مهمترین مقاصد گردشگری تبدیل شوند. موضوعی که بسیاری از کشورها از این طریق توانسته‌اند وضعیت اقتصادی و اجتماعی خود را بهبود بخشند. از این رو در مطالعه حاضر با استفاده از تکنیک SWOT شاخص‌های مؤثر در توسعه گردشگری پایدار براساس مشاهدات میدانی، نظرسنجی از کارشناسان، متخصصین در امر توسعه روستایی و گردشگری، مورد مطالعه، ارزیابی و سنجش قرار گرفته است. نتایج حاصل نشان می‌دهد از بین شاخص‌های مورد مطالعه وجود جاذبه منحصر به فرد گردشگری از نظر نوع مسکن و معماری در روستای هدف به عنوان مهمترین نقطه قوت، شاخص کمبود و نامناسب بودن اقامتگاه‌ها و مکان‌های سکونتی برای گردشگران به عنوان مهمترین نقطه ضعف و شاخص تخریب محیط به عنوان یک تهدید در امر توسعه گردشگری پایدار روستای مورد مطالعه (ایبانه) است.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، توسعه روستایی، مدل SWOT، روستای ایبانه.

مقدمه

موجود آن در جهت گردشگری پایدار بهره گیری لازم صورت نگرفته است. لذا مقاله‌ی حاضر درصدد بررسی و تحلیل توسعه گردشگری پایدار در این روستا می‌باشد و در این راستا راهبردها و راهکارهایی ارائه می‌شود. هدف از پژوهش حاضر را در دو مورد ذیل می‌توان بیان نمود:

- تعریف و توسعه گردشگری پایدار در روستای ایبانه با استفاده از توان‌های محیطی منطقه.
- بررسی توانمندی‌ها و محدودیت‌های توسعه گردشگری پایدار در روستای مورد مطالعه.

دو پرسش اساسی در این پژوهش عبارتند از:

- برای توسعه گردشگری پایدار روستای ایبانه چه راهبردها و راهکارهایی وجود دارد؟
- توانمندی‌ها و محدودیت‌های توسعه گردشگری پایدار در روستای ایبانه کدام است؟

در نخستین گام این پژوهش با استفاده از روش‌های مطالعات اسنادی و پیمایش میدانی نوع جاذبه‌ها و وضعیت گردشگری در روستای ایبانه بررسی شد و در گام دوم پس از طراحی پرسش‌نامه براساس اطلاعات اسنادی مرحله اول، ۲۲ نفر از کارشناسان (آشنا به روستای هدف) به عنوان جامعه آماری مورد مصاحبه قرار گرفتند و سرانجام با استفاده از پرسش‌نامه، نسبت به تعیین وزن هر عامل در هر رکن SWOT، توسط جامعه آماری اقدام شد. از طیف لیکرت به شکل خیلی زیاد امتیاز ۵، زیاد امتیاز ۴، متوسط امتیاز ۳، کم امتیاز ۲ و خیلی کم امتیاز ۱ استفاده شده است.

مفاهیم نظری تحقیق حاضر به شرح ذیل می‌باشد:

توسعه

کلمه توسعه در لغت به معنی گسترش و بهبود است. توسعه اگر چه دارای بعد کمی نیز می‌باشد و در پاره‌ای موارد حتی ممکن است مترادف با کلمه رشد تلقی شود اما در اصل دارای ابعاد کیفی است. در واقع توسعه دارای ابعاد چندگانه‌ای است که کلمه رشد فاقد تمامی آن ابعاد است.

رشد و گسترش گردشگری از جمله پدیده‌های مهم اواخر قرن بیستم است که با سرعت در قرن جدید ادامه دارد. نواحی روستایی و کوهستانی مهم‌ترین عرصه‌هایی هستند که در زمینه گردشگری و فعالیت‌های وابسته به آن به شدت مورد توجه گردشگران و کارشناسان گردشگری می‌باشند. گردشگری و اقتصاد گردشگری در حال حاضر در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است افزون بر این بسیاری از برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران توسعه نیز از صنعت گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می‌کنند. با این همه اگرچه ایران از نظر منابع طبیعی و جاذبه‌های گردشگری در زمره ی ده کشور نخست جهان است، متأسفانه همه‌ی آمارهای سازمان جهانی جهانگردی در سال‌های گذشته از روند بسیار کند ورود گردشگران به ایران و در نتیجه، سهم ناچیز این صنعت در درآمد ناخالص ملی کشورمان حکایت دارد. (کارگر، ۱۳۸۶: ۱۷۱)

در این راستا گردشگری روستایی نیز جزیی از صنعت گردشگری به شمار می‌آید از این رو در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که پتانسیل‌ها و محدودیت‌های توسعه گردشگری پایدار روستایی کدام است؟ و چه راهبردها و راهکارهایی جهت توسعه گردشگری پایدار که منجر به توسعه روستایی و توسعه ملی شود وجود دارد؟

بدین منظور مقاله حاضر با استفاده از روش مطالعات اسنادی و میدانی و تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها به شیوه SWOT به ارائه استراتژی و راهبرد در جهت توسعه گردشگری ر روستای ایبانه پرداخته است. تجزیه و تحلیل‌های به دست آمده نشان می‌دهد که ارائه سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از مزیت‌ها زمینه‌ساز گردشگری پایدار در روستای هدف می‌باشد.

هرچند روستای ایبانه به علت قدمت تاریخی، بافت منحصر به فرد و شرایط محیطی به عنوان یک قطب گردشگری در شهرستان نطنز به شمار می‌آید و لیکن به دلیل کمبود شناخت علمی و برنامه‌ریزی مناسب از توان‌های

فصلنامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی (س)
راهبردهای برنامه‌ریزی جهت دستیابی به توسعه پایدار... / ۷۵

تجارت جهانی به سطحی بالاتر از اقلام صادراتی در دیگر بخش‌های اقتصادی خواهد رسید.

سازمان جهانی جهانگردی پیش‌بینی کرده بود که آمار گردشگران در سال ۲۰۱۲ رشدی ۴ درصدی داشته باشد. این روند هرچند در مقایسه سال‌های قبل تر کند است ولی توقعات کارشناسان را در ثبت رقم یک میلیارد گردشگر برآورده می‌نماید. (<http://www.ichto.ir>)

گردشگری پایدار

گردشگری پایدار، توریسمی است که بتواند در یک محیط در زمان نامحدود ادامه یابد و از نظر انسانی و فیزیکی به محیط زیست صدمه نزند و تا بدان حد فعال باشد که به توسعه سایر فعالیت‌ها و فرایندهای اجتماعی لطمه وارد نیاورد. لذا توریسم پایدار آن نوع از توریسم است که توسعه پایدار را تسهیل کند. (زاهدی، ۱۳۸۶: ۱۹۴)

به این ترتیب گردشگری پایدار، آن دسته از فعالیت‌های گردشگری را شامل می‌شود که نیاز گردشگران امروز را تأمین می‌کند، بدون آن که امکان تأمین نیاز گردشگران آتی را به مخاطره اندازد. سازمان جهانی گردشگری در سال ۱۹۸۸، گردشگری پایدار را چنین تعریف کرد: «نوعی گردشگری که در راستای مدیریت منابع تجدید شونده اعم از انسانی و طبیعی باشد، به نحوی که هم نیازهای اقتصادی، اجتماعی و زیباشناختی گردشگران تأمین شود و هم یکپارچگی فرهنگی، فرایندهای بومشناختی ضروری، تنوع اکولوژیکی و سامانه‌های طبیعی حفظ گردد». (رضوانی، ۱۳۸۷: ۲۰)

گردشگری پایدار سعی در تنظیم روابط بین جامعه میزبان، مکان گردشگری و گردشگران دارد چرا که این رابطه می‌تواند پویا و سازنده باشد و به دنبال تعدیل فشار و بحران بین این عناصر است تا آسیب‌های محیطی و فرهنگی را به حداقل رسانده، رضایت بازدیدکنندگان را فراهم آورده و به رشد اقتصادی ناحیه کمک کند. (محسنی، ۱۳۸۸: ۱۵۲)

بنابراین مفاهیم گردشگری پایدار لازم است که:

- تضمین نماید که سرعت مصرف منابع تجدید پذیر از

(روزبهان، ۱۳۷۱: ۸۳)

به بیان زمانی پور توسعه در لغت به معنی فراخی و وسعت است، لیکن در دنیای اقتصاد و اجتماع تغییرات مثبتی است که به تدریج در بخش‌های مختلف اقتصادی و ارکان اجتماعی و سیاسی یک کشور رخ می‌دهد و موجب بهبود وضع زندگی اکثریت مردم می‌شود. توسعه از همان ابتدای خلقت بشر با او بوده ولی توسعه به عنوان کوششی آگاهانه و برنامه ریزی شده موضوعی است که در قرن بیستم مطرح شده و بعد از جنگ جهانی دوم شتاب بیشتری گرفته است. (زمانی پور، ۱۳۷۹: ۴۰)

امروزه توسعه همپای زندگی بهتر تلقی می‌شود و جوامع نسبت به گذشته از آن بیشتر منتفع می‌گردند گاه توسعه بیشتر با روش‌ها، سیاست‌ها و شیوه‌های اقتصادی پیش برده می‌شود که هم در زمینه تعیین و سنجش ارزش واقعی منابع محیطی و انسانی و هم به خاطر محدودیت‌هایی که در صورت افزایش بیش از حد، انسانیت و سایر انواع حیات را تهدید می‌کنند، شکست خورده و ناکام مانده‌اند. (بارو، ۱۳۷۶: ۴۸)

توسعه همان رشد اقتصادی نیست زیرا توسعه جریانی چندبعدی است که در خود تجدید سازمان و سمت‌گیری متفاوت کل نظام اجتماعی- اقتصادی را به همراه دارد. توسعه علاوه بر بهبود در میزان تولید و درآمد شامل دگرگونی اساسی در ساختارهای نهادی، اجتماعی، اداری و همچنین ایستارها و وجه نظرهای عمومی مردم است. توسعه در بسیاری از موارد حتی عادات و رسوم و عقاید مردم را نیز در برمی‌گیرد. (ازکیا، ۱۳۶۴: ۱۸)

گردشگری (توریسم)

گردشگری در جهان کنونی، صنعتی پاک و سومین پدیده اقتصادی پویا پر رونق و رو به توسعه است که پس از صنایع نفت و خودروسازی گوی سبقت را از دیگر صنایع جهانی رده‌اند (غفاری، ۱۳۸۶) به گونه‌ای که بر اساس برآورد سازمان جهانی جهانگردی، ارزش وجوه حاصل از جهانگردی و مسافرت در دهه آتی با سرعتی افزونتر از

است. در این منطقه اساساً بارندگی در فصل زمستان انجام می‌گیرد و اغلب به صورت ریزش برف است. بر روی دامنه کوه‌های مرتفع، برف تا فصل بهار نیز دوام می‌آورد ولی در تابستان هیچ بارشی صورت نمی‌گیرد. روستای ایبانه در دامنه شاخه‌هایی از کوه کرکس، از رشته کوه‌های مرکزی ایران قرار گرفته است.

از نظر شکل و ساختمان، دره ایبانه منطقه‌ای چین خورده با رشته کوه‌های متعدد است، که عموماً از جنوب غرب به شمال غرب کشیده شده. ایبانه روستایی کوهستانی و بیلاقی است که چهار جهت آن را کوه‌ها فرا گرفته‌اند. این روستا نقطه‌ای خوش منظره و خوش آب و هوا و دارای موقعیت طبیعی مناسبی است. (خوانساری، ایبانه، ۱۳۷۸)

روش‌شناسی تحقیق

مدل تجزیه و تحلیل SWOT روشی است که برای شناسایی نقطه قوت، ضعف داخلی، فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی که یک سیستم با آن روبروست به کار برده می‌شود. تجزیه و تحلیل SWOT شناسایی نظام‌مند عواملی است که راهبرد باید بهترین سازگاری را با آن داشته باشد. (حکمت‌نیا، ۱۳۸۵، ص ۲۹۳)

منطق رویکرد مذکور این است که راهبرد اثربخش باید قوت‌ها و فرصت‌های سیستم را به حداکثر برساند، ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند. این منطق اگر درست به کار گرفته شود نتایج بسیار خوبی برای انتخاب و طراحی یک راهبرد اثربخش خواهد داشت. (پیرز و رابینسون، ۱۳۸۳، ص ۱۵۵)

در واقع مدل SWOT یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون سیستمی است. تحلیل سیستماتیکی را برای شناسایی این عوامل و انتخاب استراتژی که بهترین تطابق بین آن‌ها را ایجاد می‌نماید، ارائه می‌دهد. از دیدگاه این مدل یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند. برای این منظور

سرعت جایگزینی آنها کمتر نباشد؛

- تنوع بیولوژیکی را حفظ کند؛

- جذابیت و زیبایی طبیعت را درک نموده و به آن ارجح نهد؛

- از اصول اخلاقی برای محترم شمردن فرهنگ‌های محلی،

امرار معاش و آداب و رسوم پیروی نماید؛

- در فرایند توسعه از نظرات افراد محلی بهره مند شود و

آنها را در این امر مشارکت دهد؛

در توزیع هزینه‌های اقتصادی و همین طور بهره‌مندی از

منافع حاصله از گردشگری میان شرکت‌های توسعه گردشگری

و جامعه میزبان عدالت را رعایت نماید. (ویلیامز، ۱۳۹۰: ۱۲۸)

قلمرو (مقر و موقع جغرافیایی) پژوهش

قلمرو تحقیق این پژوهش راروستای ایبانه که از جمله

نقاط هدف گردشگری در استان اصفهان است تشکیل

می‌دهد. روستای ایبانه از نظر موقعیت جغرافیایی در دره‌ای

معتدل و خشک در ۴۰ کیلومتری شمال غرب نطنز، و ۲۰

کیلومتری غرب جاده آسفالت نطنز و کاشان و ۸۰ کیلومتری

جنوب غرب کاشان قرار دارد. رودخانه برز رود از جنوب

آبادی می‌گذرد.

بین ۳۰°، ۲۷' الی ۳۰°، ۳۷' عرض شمالی و ۵۱°، ۳۰' تا ۳۷°،

۵۱° طول شرقی مختصات حوضه‌ی آبی فرادست پهنه‌ای را

شامل می‌شود که دره ایبانه در مرکز آن قرار دارد.

از نظر تقسیمات کشوری، ایبانه دهی از دهستان برز

رود، بخش حومه، شهرستان نطنز استان اصفهان است، که

در عرض جغرافیایی ۳۶°، ۳۳' و طول جغرافیایی ۷۴°، ۵۱'

(www.wikipedia.or) با ارتفاع ۲۲۲۰ متر از سطح دریا قرار

دارد. در ۲۰ کیلومتری جاده آسفالت کاشان به نطنز، جاده‌ای

فرعی به طرف غرب کشیده شده است، که این جاده فرعی

در مسیر دره ایبانه به طرف غرب است. در این مسیر ابتدا

باید از روستاهای هنجن، یارند، کمجان، برز و طره گذشت

و در انتهای دره به روستای ایبانه که از جمله سکونتگاه‌های

خطی خیابانی است رسید.

اقلیم دره ایبانه، ترکیبی از آب و هوای مدیترانه‌ای

فصلنامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی (پژ) /
 راهبردهای برنامه‌ریزی جهت دستیابی به توسعه پایدار... / ۷۷

جدول ۱: عوامل داخلی مؤثر بر توسعه گردشگری در روستای ایبانه

نقاط قوت	نقاط ضعف
<p>اقتصادی</p> <p>۱- استعداد بالای منطقه جهت سرمایه گذاری و برنامه ریزی گردشگری به عنوان قطب مهم گردشگری کاشان ۲- اشتغال زایی به وسیله گسترش گردشگری در جهت فقرزدایی و رفع بیکاری منطقه ۳- وجود محصولات و فرآورده‌های محیطی برای ارائه به گردشگران</p>	<p>۱- عدم استفاده از درآمدهای گردشگری جهت حفاظت و بهسازی منطقه ۲- عدم تمایل مردم برای سرمایه گذاری در بخش گردشگری</p>
<p>اجتماعی و فرهنگی</p> <p>۱- قدمت تاریخی ایبانه و غنی بودن ارزش‌های فرهنگی ۲- داشتن مناطق تاریخی- فرهنگی و آداب و رسوم خاص ۳- همکاری و مشارکت مردم ایبانه در اکثر فعالیت‌های توریستی و گردشگری</p>	<p>۱- کمبود و نامناسب بودن اقامتگاه‌ها یا مکان‌های سکونتی برای گردشگران ۲- عدم وجود نیروی آموزش دیده و تحصیل کرده بومی منطقه جهت راهنمای توریسم ۳- تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم این منطقه ۴- توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف</p>
<p>فوان محیطی</p> <p>۱- همجواری با شهرها و روستاهای واقع در شهرستان کاشان ۲- وجود طبیعت زیبا و منحصر به فرد ۳- واقع بودن در منطقه کوهستانی با چشم اندازهای زیبای کوهستانی ۴- وجود فضاهای دلنشین و خالی از سروصدا و آلودگی صوتی ۵- اقلیم مناسب منطقه- جهت ریزش‌های جوئی ۶- ارتفاع بالای منطقه از سطح دریا ۷- وجود جاذبه منحصر به فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها و معماری ۸- وجود پتانسیل برای انواع توریسم گردشگری و ورزشی</p>	<p>۱- شرایط نامناسب راه‌های ارتباطی ۲- عدم وجود یا کمبود زیرساخت‌های محیطی و کالبدی جاده، پارکینگ، سرویس بهداشتی ۳- تخریب یا از بین رفتن بسیاری از جاذبه‌های طبیعی ۴- کمبود امکانات و تجهیزات تفریحی- ورزشی</p>
<p>سازمانی</p> <p>۱- وجود امنیت در منطقه از طرف سازمان‌های مرتبط با این مقوله ۲- وجود دفاتر و آژانس‌های گردشگری در اکثر شهرستان‌ها ۳- نگرش مسئولین به صنعت گردشگری جهت اشتغال‌زایی</p>	<p>۱- عدم آشنایی ساکنان روستا در برخورد با گردشگران ۲- کمبود و یا نامناسب بودن امکانات و تجهیزات پزشکی و خدماتی</p>

مأخذ: نگارنده

راهبرد است. آنچه که یک برنامه‌ریز به عنوان یک فرصت می‌بیند برنامه‌ریز دیگر ممکن است آن را تهدید تلقی کند. همچنین یک نقطه قوت را ممکن است دیگری ضعف ببیند. بدین ترتیب تشخیص‌های متفاوت ممکن است بازتاب ملاحظات اساسی قدرت در درون سیستم و یا تفاوت چشم‌اندازهای واقعی باشد، نقطه کلیدی در این مدل، تجزیه و تحلیل

نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در چهار حالت کلی Wt, St, Wo, So پیوند داده می‌شود و گزینه‌های استراتژیک از بین آنها انتخاب می‌شوند. تجزیه و تحلیل SWOT در تقسیمات مربوط به انتخاب راهبردی مورد استفاده قرار می‌گیرند. رایج‌ترین کاربرد آن فراهم کردن یک چهارچوب منطقی برای هدایت نظام مند بحث‌های سیستم، راهبردهای مختلف و در نهایت انتخاب

جدول ۲: عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در روستای ایبانه

فرصت‌ها	تهدیدها
۱- افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری ۲- وجود تمایل در بخش خصوصی جهت سرمایه‌گذاری	۱- تخریب محیط ۲- افزایش قیمت خدمات
۱- افزایش تمایل جهت گردشگری در بین مردم شهری ۲- وجود شهرستان‌های گردشگر فرست در اطراف منطقه	۱- رشد بیش از حد جمعیت و شلوغی منطقه ۲- بی توجهی به فرهنگ سنتی و محلی به عنوان میراث گرانبها با افزایش گردشگری ۳- ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی در مناطق گردشگری روستای ایبانه توسط گردشگران
۱- استفاده از قابلیت‌های محیطی منطقه مثل چشمه ۲- بهسازی و نوسازی توان‌های اکولوژی	۱- تخریب محیط زیست در اثر ورود بیش از حد گردشگران ۲- افزایش آلودگی منابع آب و خاک و هوا
۱- افزایش تمایل به بهره‌مندی از فرصت گردشگری جهت اشتغال زایی ۲- وجود آژانس‌های علاقمند به استفاده از قابلیت‌های منطقه ۳- استفاده از نیروهای آموزش دیده و با تجربه از مناطق شهری اطراف ۴- حمایت مسئولان کشور یا استان و شهرستان از گردشگری منطقه جهت اشتغال زایی و کسب درآمد	۱- عدم تبلیغات لازم جهت معرفی پتانسیل‌های گردشگری ایبانه ۲- عدم آموزش کافی مردم منطقه و گردشگران جهت حفظ میراث ملی ۳- ورود گردشگران به منطقه مورد مطالعه بدون توجه به ظرفیت تحمل منطقه در جذب گردشگر ۴- عدم ارائه مجوز در زمینه گسترش و توسعه امکانات مورد نیاز گردشگری

مأخذ: نگارنده

جدول ۳: تعیین وزن نسبی و رتبه هر یک از شاخص‌ها

شاخص	وزن نسبی	رتبه	توضیحات
وجود جاذبه‌ی منحصربه‌فرد گردشگری از لحاظ نوع ساختمان‌ها و معماری	۰/۰۷۷	۱	مهم‌ترین مولفه قدرت
داشتن مناطق تاریخی - فرهنگی و آداب و رسوم خاص و استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری	۰/۰۶۵	۴	کم‌اهمیت‌ترین مولفه قدرت
افزایش تمایل، جهت گردشگری در بین مردم شهری	۰/۱۱۳	۱	مهم‌ترین مولفه فرصت
افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری	۰/۱۰۱	۴	کم‌اهمیت‌ترین مولفه فرصت
کمبود و نامناسب بودن اقامتگاه‌ها یا مکان‌های سکونتی برای گردشگران	۰/۰۹۷	۱	مهم‌ترین مولفه ضعف
کمبود امکانات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	۰/۰۸۷	۴	کم‌اهمیت‌ترین مولفه ضعف
افزایش آلودگی منابع آب و خاک	۰/۱۶۶	۱	مهم‌ترین مولفه تهدید
بی توجهی به فرهنگ سنتی و محلی به عنوان میراث گرانبها با افزایش گردشگری و ایجاد ناهنجاری‌های اجتماعی منطقه‌ی گردشگری روستای ایبانه توسط گردشگران	۰/۱۲۸	۴	کم‌اهمیت‌ترین مولفه تهدید

مأخذ: نگارنده

فصلنامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی (فص) / ۷۹ راهبردهای برنامه‌ریزی جهت دستیابی به توسعه پایدار...

صورت که برای تعیین وزن نسبی، هر عامل از هر رکن، در شدت درجه همان عامل (خیلی زیاد امتیاز ۵، زیاد امتیاز ۴، متوسط امتیاز ۳، کم امتیاز ۲ و خیلی کم امتیاز ۱) ضرب شده است. در نهایت رتبه هر متغیر به ترتیب صعودی و نزولی بدست می‌آید. نتایج نهایی رتبه‌بندی (بیشترین و کمترین رتبه‌های هر رکن از مدل) در جدول شماره ۳ قابل مشاهده است.

جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پاسخ به پرسش‌های پژوهش

گردشگری روستایی از دو جنبه دارای اهمیت می‌باشد. یکی به عنوان یک فعالیت گسترده جهانی و دیگری تأکید بر توسعه سیاست‌های منطقه‌ای و محلی. گردشگری روستایی به عنوان یک فعالیت جهانی، امروزه با توجه به همپوشی سه اصل ایجاد اشتغال، درآمدزایی و رضایت گردشگر و حفظ محیط زیست اهمیتی دوچندان یافته است. در اکثر کشورها - به خصوص کشورهای پیشرفته - ترویج گردشگری روستایی در سرلوحه‌ی برنامه‌ی دولت‌ها در زمینه گردشگری قرار دارد تا ضمن مثبت کردن بیلان گردشگری خود با هدایت شهروندان برای گذران اوقات فراغت به مناطق روستایی، فضای سرزمینی، درآمد را نیز در سطح کشور پخش نمایند.

گردشگری روستایی به عنوان پارامتری برای توسعه منطقه‌ای، توسعه برپایه جلوه‌ای از شناختن استعداد و توان منطقه و گسترش خردمندانانه برای مناطقی که باید از استانداردهای ویژه توسعه گردشگری بهره‌مند باشند را در برمی‌گیرد. با در نظر گرفتن مبانی و اصول گردشگری پایدار در مناطق روستایی می‌توان بین جامعه گردشگری پذیر، جامعه گردشگران و محیط طبیعی روستا در راستای پایداری تعادل برقرار ساخت. آموزش مستمر جامعه گردشگری پذیر در فعالیت‌ها و خدمات گردشگری حفاظت محیط زیست توسط جامعه گردشگر و جامعه گردشگران همکاری بخش خصوصی و دولتی ایجاد زیر ساخت‌ها در چهارچوب برنامه‌ریزی منطقه‌ای و محلی از عوامل مؤثر بر توسعه موفقیت آمیز گردشگری روستایی می‌باشد. به هر صورت

دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی سیستم و در نتیجه فراهم کننده چارچوب مفیدی برای انتخاب راهبرد است.

این مدل به علت اینکه می‌تواند الگویی از روند جذب گردشگر و علل کاهش آن را به ما نشان دهد در قسمت پیشنهادها مورد بررسی قرار می‌گیرد. (حکمت‌نیا، ۱۳۸۵، ص ۲۳۹)

بررسی عوامل داخلی مؤثر بر توسعه گردشگری در روستای ایبانه

جهت شناسایی نقاط قوت و ضعف، محیط درونی روستای ایبانه در چهار بعد اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، زیست محیطی و سازمانی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج در جدول ۱ ارائه شده است.

بررسی عوامل خارجی مؤثر بر گردشگری در روستای ایبانه

جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات، محیط بیرونی روستا در چهار بعد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، زیست محیطی و سازمانی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج در جدول ۲ ارائه شده است.

تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید

با توجه به بررسی‌های انجام شده، تعداد ۱۷ نقطه قوت در برابر ۱۲ نقطه ضعف و تعداد ۱۰ فرصت در برابر ۱۱ تهدید تعیین شده است. در مجموع تعداد ۲۷ نقطه قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و تعداد ۲۳ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها پیش روی منطقه قرار دارد. به وسیله‌ی پرسش‌نامه و طیف لیکرت نقاط ضعف و قوت، فرصت‌ها و تهدیدات از دیدگاه گروه پاسخ دهنده مورد سنجش قرار گرفت. لازم به ذکر است که در این مطالعه موضوعات در چهار دسته عوامل اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، توان محیطی و سازمانی و با پنج درجه شدت (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، خیلی کم) بررسی شده و از این روند و طرز کار درجه بندی در سراسر تحقیق استفاده شده است. بدین

جدول ۴: راهکارهای توسعه گردشگری پایدار در روستای ایبانه

تهدیدها	فرصت‌ها	
<p>T_۱: افزایش آلودگی منابع آب و خاک T_۲: تخریب محیط T_۳: ورود گردشگران به منطقه‌ی مورد مطالعه بدون توجه به ظرفیت تحمل منطقه در جذب گردشگر T_۴: رشد بیش از حد جمعیت و شلوغی منطقه</p>	<p>O_۱: افزایش تمایل جهت گردشگری در بین مردم شهری O_۲: حمایت مسئولان کشور یا استان و شهرستان از گردشگری منطقه O_۳: استفاده از نیروهای آموزش دیده و با تجربه از مناطق شهری اطراف O_۴: افزایش توجه دولت به برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری</p>	
نقاط قوت	راهبردهای رقابتی نهاجمی (SO)	راهبردهای تنوع (ST)
<p>S_۱: وجود جاذبه منحصر به فرد گردشگری از لحاظ نوع ابنیه S_۲: قدمت تاریخی ایبانه و غنی بودن ارزش‌های فرهنگی S_۳: وجود طبیعت زیبا و منحصر به فرد S_۴: داشتن مناطق تاریخی - فرهنگی و آداب و رسوم خاص S_۵: استعداد بالای منطقه جهت سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری به عنوان قطب مهم گردشگری کاشان</p>	<p>تاکید بر توسعه گردشگری طبیعی به دلیل وجود مزیت‌های محیطی در روستای ایبانه استفاده از تمایل بخش دولتی جهت سرمایه‌گذاری به منظور ایجاد اشتغال و درآمد برای ساکنان در زمینه‌ی گردشگری استفاده از نیروهای انسانی بومی جهت تشکیل نهادهای مردمی به منظور افزایش ضریب جذب گردشگران</p>	<p>ایجاد تنوع در امکانات، خدمات و فعالیت‌های گردشگری جهت جلب رضایت و افزایش گردشگران تعیین ظرفیت در میزان گردشگران جهت محافظت از محیط زیست روستا اجرای برنامه‌های تبلیغاتی در مراکز گردشگر فرست جهت معرفی جاذبه‌های روستا</p>
نقاط ضعف	راهبردهای بازنگری (WO)	راهبردهای تدافعی (WT)
<p>W_۱: کمبود و نامناسب بودن اقامتگاه‌ها یا مکان‌های سکونت برای گردشگران W_۲: عدم وجود نیروی آموزش دیده و تحصیل کرده‌ی بومی منطقه جهت راهنمایی توریسم W_۳: تخریب یا از بین رفتن بسیاری از جاذبه‌های طبیعی W_۴: کمبود امکانات و تجهیزات تفریحی - ورزشی</p>	<p>ایجاد اماکن گردشگری در روستای هدف توزیع امکانات خدمات و تحصیلات گردشگری آموزش مردم محلی و گردشگران جهت استفاده از منافع و آثار مثبت گردشگری بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی جهت تجهیز منطقه</p>	<p>ایجاد قوانین و مقررات ویژه جهت استفاده از جاذبه‌های گردشگری بدون تخریب و آلودگی محیط ایجاد زمینه و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیرساخت‌ها برای کسب درآمد و ایجاد شغل‌های مکمل در زمینه گردشگری</p>

مأخذ: نگارنده

شود و متوجه قدمت فراوان این بناهای به ظاهر روستایی و در باطن تاریخی نشوند. (<http://www.Tebyan.zn.ir/Turism.htm>)
 پس مسئولان امر در این زمینه باید دست به کار برنامه‌ریزی دقیق با نگرش همه جانبه در روستا شده و هر چه سریعتر راهکارهای اساسی را مد نظر گیرند تا بتوانند از توریسم روستایی که یکی از ابزارهای توسعه روستایی است به شیوه‌ی مناسب بهره‌برند.

توسعه گردشگری روستایی هم دارای اثرات مثبت و هم دارای اثرات منفی بر فرآیند توسعه منطقه خواهد بود، لذا نظارت دولت و سازمان‌های مرتبط برای هدایت صحیح توسعه گردشگری روستایی امری لازم و ضروری است.
 ایبانه روستایی است باستانی که زندگی در سراسر آن جریان دارد و همین جاری بودن زندگی موجب می‌شود که توجه گردشگران بیشتر به آنچه در مقابل چشمانشان قرار دارد جلب

فصلنامه علمی - پژوهشی اطلاعات جغرافیایی (سوم)
راهبردهای برنامه‌ریزی جهت دستیابی به توسعه پایدار... / ۸۱

محمود ضیایی، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ سوم.
16- world tourism organization)1995 (tourism to the
year 2000: Qualitative aspectS effecting Global tourism
growth- A discussion paper. Madrid: Author.
17- <http://www.Tebyan.zn.ir/Turism.htm/>
18- <http://www.ichto.ir>
19- <http://fa.wikipedia.org>

منابع و مأخذ

- ۱- ارشدی ایبانه، علی‌اکبر؛ (۱۳۸۳)؛ جغرافیای ایبانه، انتشارات مرسل.
- ۲- ازکیا، مصطفی؛ (۱۳۷۴)؛ مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی ایران، انتشارات اطلاعات، چاپ سوم، تهران.
- ۳- افتخاری و مهدوی، عبدالرضا رکن‌الدین و داوود؛ (۱۳۸۵)؛ راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل لوسان کوچک) مدرس دوره دهم شماره دوم پیاپی (۴۵).
- ۴- بارو، سی. جی؛ (۱۳۷۶)؛ توسعه پایدار: مفهوم، ارزش و عمل، ترجمه سید بدری، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، شماره پیاپی ۴۴.
- ۵- خوانساری، ایبانه، زین‌العابدین؛ (۱۳۷۸)؛ ایبانه و فرهنگ مردم آن، تهران: انتشارات گنجینه هنر.
- ۶- راست قلم، خاتون آبادی، مهدی، سید احمد: سنجش ارکان چهارگانه گردشگری روستایی با استفاده از تکنیک SWOT مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری استان چهارمحال وبختیاری، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی جلد ۲۵ شماره ۳ پاییز ۹۰.
- ۷- روزبهان، محمود؛ (۱۳۷۱)؛ مبانی توسعه اقتصادی، انتشارات تابان، جلد اول، چاپ اول، تهران.
- ۸- رضوانی، محمدرضا؛ (۱۳۸۷)؛ توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، انتشارات دانشگاه تهران.
- ۹- زاهدی، شمس‌السادات؛ (۱۳۸۶)؛ توسعه پایدار، انتشارات سمت، تهران.
- ۱۰- زمانی پور، اسداله؛ (۱۳۷۹)؛ ترویج کشاورزی در فرآیند توسعه، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ دوم.
- ۱۱- غفاری، رامین؛ (۱۳۸۶)؛ گردشگری و توسعه پایدار شهری - سپهر، دوره شانزدهم شماره ۶۶.
- ۱۲- غفاری، رامین، ترکی هرچگانی، معصومه؛ (۱۳۸۸)؛ نقش گردشگری در توسعه اجتماعی - اقتصادی مناطق روستایی استان چهارمحال وبختیاری: مطالعه موردی بخش سامان فصلنامه روستا و توسعه سال دوازدهم شماره ۲ صفحه ۱۱۴.
- ۱۳- کارگر، بهمن؛ (۱۳۸۶)؛ توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران، تهران: انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۱۴- محسنی، رضا؛ (۱۳۸۸)؛ گردشگری پایدار در ایران: کارکردها، چالش‌ها و راهکارها، مجله علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال نهم، شماره ۱، ۲۸-۱۷۱-۱۴۹.
- ۱۵- ویلیامز، استفان؛ (۱۳۹۰)؛ جغرافیای گردشگری، ترجمه